

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ՄԻԼԻՑԻԱՅԻ ԴՊՐՈՑԻ
ԿԱԶՄԱՎՈՐՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ (1919-1920 ԹԹ.)**

1918 թ. մայիսի 28-ին Հայաստանը վերականգնեց իր անկախությունը: Հիմնվեց Հայաստանի Հանրապետությունը: Հիմնադրման առաջին իսկ օրից հայկական պետությունը հայտնվեց ծանր դրության մեջ: Նորաստեղծ իշխանության առջև հայտնվեցին բազմաթիվ հիմնախնդիրներ, որոնցից էր ներքին կարգուկանոնի հաստատումը: Այս հիմնահարցը լուծելու նպատակով Ներքին գործերի նախարար Արամ Մանուկյանը¹ 1918 թ. սեպտեմբերի 16-ին կառավարությանն է ներկայացնում միլիցիայի մասին օրենքի նախագիծը, որն արժանանում է հավանության²: Առաջնահերթ հիմնախնդիրներից էր միլիցիան արհեստավարժ կադրերով ապահովելը, սակայն այն հանդիպում է լուրջ խոչընդոտների: Նորաստեղծ իրավապահ մարմնում ընդգրկվում են նախկին զինվորականներ ու քաղաքացիական անձինք, որոնց զգալի մասը որևէ գաղափար չուներ իր իրավունքներից ու պարտականություններից: Այդ ամենի հետևանքով առաջանում է կադրերի զգալի հոսունությունը: Միլիցիայի աշխատակիցները կարող էին առանց վերադասին տեղյակ պահելու, ինքնագլուխ լքել ծառայության վայրը³: Բանը հասավ նրան, որ Երևանի կենտրոնական բանտի արտաքին հսկողությունը ուժեղացնելու նպատակով ուղարկված 6 միլիցիոներներից 4-ը ինքնակամ լքեցին իրենց հանձնարարված պահակակետը: Իրավապահներից ոմանք կատարում էին հանցագործություններ: Կարելի փաստել, որ միլիցիայում ծառայել ցանկացողներին այնքան էլ խիստ չէին ստուգում, ուստի այնտեղ հայտնվում էին պատահական, երբեմն էլ բարոյապես անկայուն տարրեր⁴: 1920 թ. հունվարի 28-ին ՆԳ նախարարությունը կառավարության քննարկմանն է ներկայացնում 100 հոգուց բաղկացած հրամկազմ ունեցող

---

¹ ՀՀ ՆԳ մարմինների գործունեության մասին ավելի մանրամասն տե՛ս Վիրաբյան Վ.Հ., Հայաստանի Առաջին Հանրապետության Միլիցիան և Ներքին գործերի նախարարությունը (1918-1920 թթ.), Երևան, 2003:

² Հայաստանի Հանրապետության կառավարության նիստերի արձանագրություններ: 1918-1920 թթ.: Գլխավոր խմբագիր և կազմող՝ Ա. Վիրաբյան, Երևան, 2014, էջ 28:

³ Տե՛ս ՀԱԱ, ֆ. 201, ց. 2, գ. 106, թ. 8, 20, 21, 27 շրջ.:

⁴ Հայաստանի Հանրապետության պառլամենտի նիստերի արձանագրությունները: 1918-1920 թթ.: Գլխավոր խմբագիր և կազմող՝ Ա. Վիրաբյան, Երևան, 2010, էջ 213:

սահմանապահ միլիցիա կազմակերպելու առաջարկությունը⁵, սակայն չի պարզաբանվում, թե նրանք ինչպիսի իրավունքներ ու պարտականություններ պետք է ունենան, և արդյո՞ք նրանց համար կազմակերպվելու են դասընթացներ:

Նորակազմ միլիցիան կարիք ուներ հմուտ և գաղափարապես նախապատրաստված աշխատակիցների: Օրինակ կարող էր ծառայել Նախիջևանի միլիցիայի պետ Գարեգին Նժդեհը, որի մասին դրվատանքով է խոսում Հայկական դիվիզիայի պետ, գեներալ Մ. Սիլիկյանը⁶:

ՆԳ ղեկավարությունը քաջ գիտակցում էր, որ միլիցիայի աշխատակիցների համար անհրաժեշտ էր կազմել ուղեցույց կամ կանոնադրություն⁷, որով նրանք կկարողանային առաջնորդվել ծառայության ընթացքում: Հիմնահարցը որոշ չափով լուծելու համար ծառայության են ընդունում ցարական իշխանության տարիներին ոստիկանությունում ծառայած անձանց⁸: Նման հնարավորություն ստեղծվում է միայն Քառյակ միության երկրների պարտությունից հետո՝ 1919-1920 թթ.: Առաջին քայլը կատարվում է 1919 թ. մայիսի 5-ին, երբ ՀՀ ՆԳ նախարար Ռ. Տեր-Մինասյանի հրամանով մայրաքաղաքի միլիցիան Երևանի ինքնավարության ենթակայությունից անցնում է ՆԳ նախարարության ենթակայության տակ⁹, որից անմիջապես հետո ՆԳ նախարարի կողմից ուղարկվում է քաղաքային միլիցիայի գործունեությունը կարգավորող՝ 27 հոդվածից կազմված կանոնադրություն¹⁰: Նախատեսվում էր այն հրատարակել առանձին գրքուկով, որը լինելու էր յուրաքանչյուր միլիցիոների մոտ: Գրքուկի վրա փակցված էր լինելու իրավապահի լուսանկարը, նրա ազգանունը և քնակության հասցեն¹¹:

⁵ Վիրաբյան Վ.Հ., Հայաստանի Հանրապետության Պետական անվտանգության համակարգի ստեղծումը և գործունեությունը (1918-1920 թթ.), Երևան, 2006, էջ 206:

⁶ Տե՛ս Սահակյան Ռ., Սարգսյան Ռ., Անօրինական զենքի և զինամթերքի շրջանառության հիմնախնդիրը Հայաստանի Հանրապետությունում (1918-1920 թթ.). Պատմաբանասիրական հանդես, Երևան, 2019, № 2, էջ 106:

⁷ Ոստիկանության գործունեությունը կարգավորող առաջին ժամանակավոր կանոնադրությունը կազմվել է Վանի հայկական նահանգապետությունում. տե՛ս Հայկական ոստիկանության կազմակերպումը և գործունեությունը Վանի նահանգապետության շրջանում (1915 թվականի մայիսի 8-հուլիսի 17). Փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածու, առաջաբանը և ծանոթագրությունները՝ Ռ.Օ. Սահակյանի, Երևան, 2008:

⁸ Տե՛ս Հայաստանի ազգային արխիվ (այսուհետև՝ ՀԱԱ), ֆ. 201, ց. 2, գ. 103, թ. 31:

⁹ Հայաստանի աշխատաւոր, Երևան, 13 յունիսի 1919, № 70:

¹⁰ Հայաստանի աշխատաւոր, Երևան, 13 յունիսի 1919, № 70:

¹¹ Հայաստանի աշխատաւոր, Երևան, 13 յունիսի 1919, № 70:

հնքնին, վերը նշված կանոնադրությունը բավարար չէր իրավապահ մարմնի աշխատակիցների առօրյա գործունեության համար, ուստի 1919 թ. հունիսի 8-ին ՀՀ արդարադատության նախարարությունը կառավարությանը ներկայացնում է «Դատա-ոստիկանական դասընթացքների» կանոնադրությունը¹², որի պարապմունքները տեղի էին ունենալու 1919 թ. հուլիսի 15-ից մինչև հոկտեմբերի 15-ը:

Դասընթացների նպատակն էր կրթել միլիցիայի աշխատակիցներին, որոնք իրենց գործունեությամբ կառաջնորդվեն քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածների համաձայն¹³ և կձանոթանան իրենց իրավունքներին ու պարտականություններին: Դասընթացների հսկողությունն իրականացնելու էր Երևանի շրջանային դատախազի օգնականը (տեղակալը):

Դասընթացներում ուսանելու համար միլիցիայի պետի կողմից ընտրվելու էին 20 միլիցիոներ, որոնք պետք է լինեին «անբիժ վարքի տեր»¹⁴, բացի հայերենից, տիրապետեին ռուսերենի և թուրքերենի: Ուսման տևողությունը լինելու էր երեք ամիս: Դասընթացի ժամանակ նախատեսվում էր ունկնդիրներին նախնական տեղեկություններ տալ պետական ու քրեական իրավունքից, քրեական դատավարության կանոնագրքի 250-261-րդ հոդվածներից¹⁵, ուսուցանել

¹² ՀԱԱ, ֆ. 199, ց. 1, գ. 16, թ. 370, 372-373: Տե՛ս նաև Սահակյան Ռ., Սարգսյան Ռ., Հայաստանի Առաջին Հանրապետության իրավապահ համակարգի կադրերի պատրաստման պատմությունից (1919 թ.). Բանբեր հայագիտության, Երևան, 2019, № 1, էջ 221-224:

¹³ Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ-ն դեռևս չէր ընդունել սահմանադրություն՝ խորհրդարանը 1918 թ. դեկտեմբերի 6-ին ընդունում է «Նախկին ռուսական կայսրության օրենքների գործադրման մասին Հայաստանի տերրիտորիայի վրայ» օրենքը, համաձայն որի, Հայաստանի տարածքում ժամանակավորապես գործում են նաև նախկին կայսրության օրենքները. տե՛ս Հայաստանի խորհրդարանի հաստատած օրենքները: 1918-1919 թթ., մաս I, Երևան, 1919, էջ 27:

¹⁴ Սահակյան Ռ., Սարգսյան Ռ., Հայաստանի Առաջին Հանրապետության իրավապահ համակարգի կադրերի պատրաստման պատմությունից (1919 թ.). Բանբեր հայագիտության, Երևան, 2019, № 1, էջ 222:

¹⁵ Ցավոք, փաստաթղթում չի ասվում, թե նշված հոդվածները որ՞ կանոնագրքից են, որոնք թվով 5-ն են. տե՛ս Судебные уставы. 20 ноября 1864 года. С изложением рассуждений, на коих они основаны. Часть первая, СПб., 1866, Судебные уставы. 20 ноября 1864 года. С изложением рассуждений, на коих они основаны. Часть вторая, СПб., 1866, Судебные уставы. 20 ноября 1864 года. С изложением рассуждений, на коих они основаны. Часть третья, СПб., 1867, Судебные уставы. 20 ноября 1864 года. С изложением рассуждений, на коих они основаны. Часть четвертая, СПб., 1867, Судебные уставы. 20 ноября 1864 года. С изложением рассуждений, на коих они основаны. Часть пятая, СПб., 1867 http://civil.consultant.ru/sudeb_ustav/ (16.08.2019):

Անդրկովկասի պահակային (պարեկապահակային) ծառայության կանոնադրությունը, Երևանի դատախազի հրահանգները և ՀՀ կառավարության ընդունած օրենքների համապատասխան հատվածները¹⁶:

Դասընթացն ավարտած միլիցիոներին շնորհվելու էր «I կարգի միլիցիականի կոչում»¹⁷: Այն դեպքում, եթե ունկնդիրը չէր կարողանում հանձնել քննությունները, համապատասխան թույլտվության դեպքում, նրան հնարավորություն էր տրվելու դրանք վերահանձնել քննությունները: Միաժամանակ նախատեսվում էր Հայաստանի 14 գավառներում կազմակերպել միլիցիոներական 6-ամսյա դասընթացներ¹⁸: Սակայն, դասընթացները չկայացան ո՛չ Երևանում և ո՛չ էլ գավառներում. թե որո՞նք էին դրա պատճառները, այդպես էլ մնաց անհայտ:

1919 թ. սեպտեմբերի 2-ին ֆրանսիական բանակի ռազմական ոստիկանության՝ ժանդարմերիայի լեյտենանտ Ռուբեն Պապիկյանը¹⁹ ներկայացնում է Երևան քաղաքի ոստիկանության համար նախատեսված ժամանակավոր կա-

¹⁶ Սահակյան Ռ., Սարգսյան Ռ., Հայաստանի Առաջին Հանրապետության իրավապահ համակարգի կադրերի պատրաստման պատմությունից (1919 թ.). Բանբեր հայագիտության, Երևան, 2019, № 1, էջ 222:

¹⁷ Սահակյան Ռ., Սարգսյան Ռ., Հայաստանի Առաջին Հանրապետության իրավապահ համակարգի կադրերի պատրաստման պատմությունից (1919 թ.). Բանբեր հայագիտության, Երևան, 2019, № 1, էջ 222: Փետրվարյան հեղափոխությունից հետո վերացվեցին զինվորական և ոստիկանական բոլոր աստիճանները: Միլիցիայի աշխատակիցների համար սահմանվել էին հետևյալ կոչումները՝ միլիցիայի պետ, օգնականներ, տեղամասային միլիցիայի պետեր, ավագ միլիցիոներներ և միլիցիոներներ, տե՛ս Сборник указов и постановлений Временного правительства, вып. № 1, с. 186: Նույն համակարգը հաստատվեց նաև ՀՀ-ում. տե՛ս ՀԱԱ, ֆ. 201, ց. 2, գ. 123, թ. 6-10: Հավանաբար, հասկանալով, որ կոչումների նախկին համակարգը որոշակի խթան էր ոստիկանների համար, որքան հնարավոր է, բարեխիղճ կատարելու պարտականությունները և բարձրանալու ծառայողական աստիճաններով, ուստի որոշվեց սահմանել «I-ին կարգի միլիցիական» կոչումը, որով դասընթացը ավարտած իրավապահները ինչ-որ կերպ կտարբերվեին իրեն ծառայակիցներից: Հարկ ենք համարում նշել, որ միլիցիայի հեծյալ ստորաբաժանումներում պահպանվում է ժանդարմերիայի ավագ ենթասպայական՝ **վախմիստր** զինվորական կոչումը. տե՛ս ՀԱԱ, ֆ. 201, ց. 2, գ. 105, թ. 54:

¹⁸ Հ.Հ.Գ., Կառավարութեան որոշումներ. Կառավարութեան յուլիս 17-ի նիստը, Աշխատանք, 24 յուլիսի 1919, № 48:

¹⁹ Ռ. Պապիկյանը 1919 թ. մայիսին ղեկավարել է Ադանայի ոստիկանական տեղամասերից մեկը. տե՛ս Կիլիկիա, Ատանա, 18 մայիսի 1919, № 35:

նոնադրություն²⁰: Նույն թվականի սեպտեմբերի 11-ին էլ նա նշանակվում է Երևանի միլիցիայի պետ²¹:

Ռ. Պապիկյանի ներկայացրած կանոնադրության համաձայն, մայրաքաղաքում ծառայություն պետք է կատարեն շուրջ 200 միլիցիոներ: Ծառայության կարող էին ընդունվել 20-25 տարեկանները, որոնք ֆիզիկապես առողջ էին և առնվազն գրել-կարդալ գիտեին: Նախատեսվում էին ուսումնական դասընթացներ, որոնց տևողությունը կարող էր լինել 3-ից 5 ամիս: Նրանց դասավանդվելու էին հետևյալ առարկաները՝ «պետության կառուցվածքը», «օրենսդրություն» և «իրավապահ մարմինների (դատարան, դատախազություն) փոխհարաբերությունները և իրավունքները»:

Սակայն Ռ. Պապիկյանի առաջարկած կանոնադրությունը այդպես էլ մնաց թղթի վրա, որևէ գործնական քայլ չկատարվեց իրավապահներին իրենց իրավունքներին ու պարտականություններին ծանոթացնելու և մասնագիտական հմտություններ ուսուցանելու համար: Ինքնին հասկանալի է, որ նման դեպքերում հանցավորությունը ավելի հանդուգն ու լկտի ձևով է դրսևորվում. նույնիսկ զինված հարձակումներ էին կատարվում անգամ զինված ուժերի թիկունքային ստորաբաժանումների վրա, և զոհվում էին ոչ միայն շարքայիներ, այլև՝ սպաներ, ինչպես, օրինակ, փոխգնդապետ Կոնդրիկովսկին, գեներալ Չումարովը²²:

1919 թ. դեկտեմբերի 4-ին ՆԳ նախարարի պաշտոնակատար Սարգիս Մանասյանի հրամանով միլիցիայի դպրոցի ղեկավար ու դասատու է նշանակվում Ջոհրապ Բազրևանդյանը²³: Նրան հանձնարարվում է իրականացնել համապատասխան կազմակերպչական աշխատանքները, կատարել ունկնդիրների և դասատուների ընտրությունը, կազմել դասավանդման ծրագիրն ու ժամաքանակը: Միաժամանակ, նրան տեղեկացնում են, որ հրահանգվել է Երևանի միլիցիայի պետ Ռ. Պապիկյանին և պաշտոնատար այլ անձանց աջակցել վերը նշված խնդիրների լուծման համար²⁴:

²⁰ Տե՛ս ՀԱԱ, ֆ. 201, ց. 2, գ. 123, թ. 6-10:

²¹ Ժողովուրդ, 24 սեպտեմբերի, 1919, Երևան, № 104: Այդ պաշտոնը նա վարում է մինչև 1920 թ. ապրիլի վերջերը. տե՛ս Ժողովուրդ, 29 ապրիլի 1920, № 69:

²² ՀԱԱ, ֆ. 201, ց. 1, գ. 26, թ. 81 և շրջ.: Տե՛ս նաև Ժողովուրդ, 1 փետրվարի, 1920, № 20:

²³ ՀԱԱ, ֆ. 201, ց. 2, գ. 236, թ. 6:

²⁴ ՀԱԱ, ֆ. 201, ց. 2, գ. 236, թ. 1-2:

Ձ. Բագրևանդյանը կազմում է հաստիքացուցակ և դասավանդվող առարկաների ցանկը, ընտրում է դասատուների²⁵: Չնայած վերջինիս կատարած զգալի աշխատանքներին, ցավոք, դպրոցը այդպես էլ չի գործում:

Ստորև ներկայացնում ենք Ձ. Բագրևանդյանի կողմից գրված փաստաթուղթը, որտեղ նա բացատրում է, թե ինչու է հրաժարվում միլիցիայի դպրոցի ղեկավարի պաշտոնից, և թե ինչ պատճառներով այդպես էլ իրականություն չդարձավ ուսումնական հաստատության կայացումը: Փաստաթուղթը պահպանվում է Հայաստանի ազգային արխիվում, տպագրվում է առաջին անգամ՝ ուղղագրական և կետադրական որոշ շտկումներով, սակայն ոճը պահպանելով: Փաստաթղթի վերնագիրը մերն է: Մեր միջամտությունները կատարվել են ուղղագրի փակագծերով:

N 1

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԻԼԻՑԻԱՅԻ ԴՊՐՈՑԻ ՂԵԿԱՎԱՐ Ձ. ԲԱԳՐԵՎԱՆԴՅԱՆԻ
ՋԵԿՈՒՑԱԳԻՐԸ ՆԳ ՆԱԽԱՐԱՐ Ռ. ՏԵՐ-ՄԻՆԱՍՅԱՆԻՆ ՄԻԼԻՑԻԱՅԻ ԴՊՐՈՑԻ
ՉԿԱՅԱՆԱԼՈՒ ԵՎ ԻՐ ՊԱՇՏՈՆԻՑ ՀՐԱԺԱՐԿԵԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌԻ ՄԱՍԻՆ

N 24

26 փետրվարի 1920 թ.
[Երևան]

4.XII.[19]19 ինձի առաջարկուած միլիցիայի դպրոցի մը կազմութիւնը անկարելի եղավ գործնականացնել պաշտօնական մարմիններու յայտնի կամ քողարկուած չկամութեամբ:

Համարատութիւն չպիտի ընիմ, ոչ ալ պատմութիւն: Բայց կուզիմ քանի մը կէտեր բնօրոշել միտքս հիմնատրելու համար:

Աշխատութեանս սկզբի օրերուն կարելի եղած էր Բ. քաղաքամասի մէջ սենեակ մը գտնել դպրոցական անհրաժեշտ առարկաներով, ուր պիտի տեղատրուէին 70-80 աշակերտներ:

²⁵ Ավելի մանրամասն տե՛ս Սահակյան Ռ., Սարգսյան Ռ., Հայաստանի Առաջին Հանրապետության իրավապահ համակարգի կադրերի պատրաստման պատմությունից (1919 թ.). Բանբեր հայագիտության, Երևան, 2019, № 1, էջ 224-228:

1-20-ին դասաանդուսինը հազի սկսած՝ թելադրու[թեամբ] ադմինիստրացիայի Պ[արոն] Տեսչն²⁶ անցեալ և ատնեի* կարգադրութիւններու մասին զեկուցում տալ իրեն: Ես իրաւասու մարմնի այս հետաքրքրութիւնէն աւելի քան խրախուսեցայ այն պատրանքով, թէ դժարութիւնները պիտի բաժնւին և դպրոցական կազմը լրացնելու համար պիտի տրուէր կարևոր դիտողութիւններ:

Բայց անակնկալ Պ[արոն] Տեսուչը նախ իմ գտած իրաւագետի մասին Ձեր անունով առարկելէ վերջ յետագայ շաբաթներու ընթացքին չկարողացաւ յաջորդ մը նշանակել, նմանապէս աշակերտներու 50-էն 30-ի, 30-էն 50-ի, 50-էն 100-ի փոխելու կարգադրութիւնները վարչական դժարութիւնները աւելի միլիցիական կազմերու հետ անհամաձայնութիւններու դուռ բացաւ, կարծէս տրած հրամանները իրականութիւնը կանտեսէին կամ միայն ատեն բոլոր շահագրգռող կողմերուն էին տրուէր!

Եւ աւելին, Երևանի խճողուած դրութիւնը անկարելի դարձուց իմ անհատական ջանքերովս 100 աշակերտի համար դիւրութիւններ ունեցող շէնք մը ապահովել, կարծիմ վարչական և օրենսդրական աջակցութիւնէ զրկուած Բագրևանդեանի մը համար եղածը եթէ ոչ նախատեսուած, առնուազն բնական էր: Ես անյաջողութեանս բոլոր պատասխանատուութիւնը անպայման աւելի իրաւասու և բարձր մարմիններու, բայց մանաւանդ ադմինիստրացիայի պ. Տեսչին կը վերագրէի, եթէ այժմ համոզուած լինէր, թէ անոնք դպրոցի դերը գնահատած և կազմութեանը անկեղծօրէն համամբ գտնուած լինէին:

Պ[արոն] Նախարար, ենթադրութիւն չէ, որ կընիմ, դէպքերը իրաւունք կուտան ինձի շեշտելու այս ուղղութեանը մէջ այսպէս շաբաթներ ամբողջ որպէս հասարակ միջնորդ փողոցներ թափառելէ վերջ, երբ կարողացայ գտնել դպրոցի համար յարմար քանի մը շէնք և ընտանիքներ տեղափոխելու համար անհրաժեշտ սենեակներ, անկարելի եղաւ օգտագործել, որովհետև պ[արոն] Տեսուչը կամ հեռատրութիւնը կամ մեծութիւնը կառարկէր:

Եւ, սակայն, ադմինիստրացիայի ներքին միտքը, իմ ջանքերուս մասին՝ ընդհանուր անտարբերութիւնը այն ատեն միայն որոշակի պարզեցաւ, երբ շարունակական դիմումներէս ալ ևս նեղացած կըսէր. «...Ես սկզբունքով դէմ եմ դպրոցի այս ձև կազմութեան, կուզեմ հիմնական բան մը ընել...», «...²⁷ Խնդիրը ձգձգելու բուն պատճառը պիտե՞նի չգոյութիւնն է, որով պատասխանատուութիւնս իմս է և ես չուզիմ որ կու՞ժը գլխուս կոտորի», թէ վերջապէս ես ոչ մէկ միջոց ունիմ դպրոցի հարցը լուծելու և բան մը չեմ կարող ընել:

²⁶ Նկատի ունի ՆԳ նախարարութեան Ադմինիստրացիայի և միլիցիայի բաժնի տեսուչ Տրդատ Տրդատյանին, որն այդ պաշտոնում է նշանակվել 1919 թ. սեպտեմբերի 18-ին. տե՛ս ՀԱԱ, ֆ. 201, ց. 2, գ. 450, թ. 5: 1920 թ. մայիսի 6-ին Տ. Տրդատյանը ներկայացրել է իր հրաժարականը. տե՛ս ՀԱԱ, ֆ. 201, ց. 2, գ. 450, թ. 16:

* Փաստաթղթում բառն այսպէս է գրված. գուցէ՛ ատնեի:

²⁷ Կախման բոլոր կետերը փաստաթղթին են՝ Ռ.Ս., Ռ.Ս.:

Պ[ա]ր[ոն] Նախարա՛ր, բացատրությունները անելորդ են: Պ[ա]ր[ոն] Տեսչին այս անվերապահ յայտարարությունները ինձի համար, դպրոցի կազմության և այդ ուղղությամբ իմ ջանքերուս դեմ ծառայած պատահական կամ կողմնակի նկատուող բոլոր դժարությունները, մտածած և սխտեմաթիք գործունեության մը հետևանքներ լինելու պաշտօնական խոստովանությունն են:

Հանգամանքներու այս դասատրությունը մէջ կը մնայ 15 օր կեանք ունեցող դպրոցին վերաբացումը անկարելի համարելով ինքզինքս նկատ[ելով] հրաժարած և ցաւ կը յայտնեմ, որ պաշտօնական մարմնի մը հանդէպ իմ վստահութանը մէջ այնքան միամտօրէն շահագործուել եմ:

Էտրին հարգանքներով՝

Զօհրապ Բագրևանդեան [ստորագրություն]

Մակագրություններ՝ «[շտամպ] 27[փետրվարի] 1920, N 2249», «Խոսել Լևոնեանի հետ նոր տեսչի մասին, 27/2 [1920]», «Կցել Բագրևանդեանի գործին», «К делу 2/III [1920]»:

ՀԱԱ, ֆ. 201, ց. 2, գ. 236, թ. 12 և շրջ.: Բնագիր: Ձեռագիր:

ՌՈՒԲԵՆ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

Պատմական գիտությունների դոկտոր

ՌՈՍՏՈՍ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Տնտեսագիտության թեկնածու